

УДК 336:004.896(07)

Пиріг С. О., к.е.н., доцент
 Pyrih S. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-1205-9814>

Іщук Л. І., к.е.н., доцент
 Ischuk L. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-1724-0292>

Олександренко І. В., к.е.н., доцент
 Oleksandrenko I. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0001-6613-8107>

ОЦІНКА РІВНЯ РИНКУ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ЙОГО РОЗВИТОК

Луцький національний технічний університет

У статті здійснено оцінку рівня ринку платіжних карток в Україні та обґрунтовано чинники що впливають на їх розвиток та на розвиток безготівкових розрахунків.

Досліджено випуск платіжних карток та активних карток в обігу, ранжування банківських установ за кількістю емітованих платіжних карток та у розрізі регіонів, розподіл безготівкових розрахунків за видами операцій та мережі платіжної інфраструктури а також динаміку кількості та обсягу безготівкових операцій з використанням платіжних карток.

Проведені дослідження підтверджують, що розвиток сучасних інноваційних технологій є вагомими чинниками, що впливають на розвиток безготівкових розрахунків: завдяки співпраці національної платіжної системи (НПС) «ПРОСТІР» та міжнародної платіжної системи UnionPay на українському ринку з'явилася перша кобейджингова платіжна картка «ПРОСТІР – UnionPay International», яка поєднала в собі технології двох платіжних систем та їх переваги. Інноваційні сервіси систем Google Pay та Apple Pay дали змогу своїм клієнтам прив'язувати банківські рахунки у системі та розраховуватися телефоном або smart-годинником з вбудованою системою NFC, що збільшило кількість здійснених операцій за рахунок NFC-транзакцій.

У статті доведено, що усі наведені чинники та належна увага до розвитку сучасних інноваційних технологій та платіжних продуктів у сфері безготівкових розрахунків прискорить зростання безготівкових операцій та зменшення готівкових, і що соціальна дистанція та віддалена робота спричинена пандемією та карантинном мінімізувала використання готівки, адже саме в кризових ситуаціях інновації породжують інновації та збільшують можливості виходу із ситуації кризи.

Ключові слова: платіжні картки, безготівкові розрахунки, мережа платіжної інфраструктури.

ASSESSMENT OF THE PAYMENT CARD MARKET AND FACTORS OF INFLUENCE ON ITS DEVELOPMENT

Lutsk National Technical University

The article assesses the level of the payment card market in Ukraine and substantiates the factors influencing their development and the development of non-cash payments.

The issue of payment cards and active cards in circulation, ranking of banking institutions by the number of issued payment cards and by regions, distribution of non-cash payments by types of transactions and payment infrastructure network, as well as the dynamics of the number and volume of non-cash transactions using payment cards.

Studies confirm that the development of modern innovative technologies are important factors influencing the development of non-cash payments: thanks to the cooperation of the national payment system (NPS) «SPACE» and the international payment system UnionPay on the Ukrainian market appeared the first co-payment card - Union «SPACE – International», which combines the technologies of two payment systems and their advantages, Innovative services of Google Pay and Apple Pay allowed their customers to link bank accounts in the system and pay by phone or smart-watch with built-in NFC system, which increased the number of completed operations due to NFC transactions.

The article proves that all the above factors and due attention to the development of modern innovative technologies and payment products in the field of non-cash payments will accelerate the growth of non-cash transactions and reduce cash, and that social distance and remote work caused by pandemics and quarantine minimized the use of cash. In situations of innovation, they generate innovations and increase the possibilities of overcoming the crisis.

Key words: payment cards, cashless payments, payment infrastructure network.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Високий рівень тіньової економіки завдає збитки державному бюджету, адже виникає його дефіцит. За розрахунками Мінекономіки, рівень тіньової економіки в Україні у 2019 році становив 28% від ВВП. Згідно з державною стратегією розвитку фінансового сектору до 2025 року, його планують зменшити до 20%. Як зазначають експерти: там де велика частка готівки в обороті країни, там і великий об'єм тіньових операцій, і навпаки – чим більший розвиток безготівкових розрахунків, тим менше можливостей для безконтрольної діяльності [1].

Безготівкові розрахунки сприяють розвитку не тільки технологій але й фінансовій інклюзії (однаковим можливостям доступу та використанню фінансових послуг), що є не менш вагомим за ріст ВВП, стабільності і стійкості банківських установ та зменшення корупції, що вказує на важливість дослідження розвитку карткових платежів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження питань щодо розвитку безготівкової економіки займалися науковці та економісти практики: В. Дикий, В. Кравець, Р. Кравець, А. А. Олешко та ін. Проте, питання щодо чинників впливу щодо розвитку використанню платіжних карток та безготівкових розрахунків залишаються відкритими і потребують ретельного дослідження.

Цілі статті. Метою статті є здійснення оцінки рівня ринку платіжних карток в Україні та обґрунтування чинників що впливають на їх широке використання та на розвиток безготівкових розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Завдяки платіжній інфраструктурі та інноваційних способів оплати за товари та послуги в Україні спостерігається зростання безготівкових розрахунків. На 1 січня 2020 року українськими банками було емітовано 68,9 млн платіжних карток, що є на 9,51 млн шт. більше за випуск у 2018 році. Активні платіжні картки становили 62% (42,2 млн штук). У розрізі платіжних систем найбільша частка кількості активних карток належить MasterCard – 68,5% (47,2 млн шт.), VISA – 30,5% (21 млн шт.), НПС «ПРОСТІР» – 1% (0,6 млн шт., рис. 1).

Якщо на 01.01.2019 р. кожна 9 (дев'ята) активна платіжна картка була безконтактною, то на 01.01.2020 р. вже кожна 5 (п'ята), що говорить про значне їх зростання – більше ніж у два рази (з 3946 тис. шт. до 8600 тис. шт.). Також активного поширення набирають токенизовані картки для безконтактних платежів за допомогою смартфонів та NFC-пристроїв, яких на кінець 2019 року становило 2,5 млн шт. Сервіси токенизації надають можливість використовувати реквізити платіжних карток для безконтактних розрахунків, а також зручність та безпеку.

Показники за кількістю емітованих платіжних карток у розрізі банківських установ наведені на рис. 2, де бачимо шість банків-емітентів у яких найбільше випущених платіжних карток. Лідером серед усіх банків за емісією платіжних карток є АТ КБ «Приватбанк» у якого на початок 2019 року налічували випущених в обіг 29 млн шт. (49 % від усіх емітованих карток усіма банками разом), з них активних карток – 20,4 млн шт. (55 %). У АТ «Ощадбанк» емітовано 11,6 млн шт. (20 %), активних 6 млн шт. (17 %).

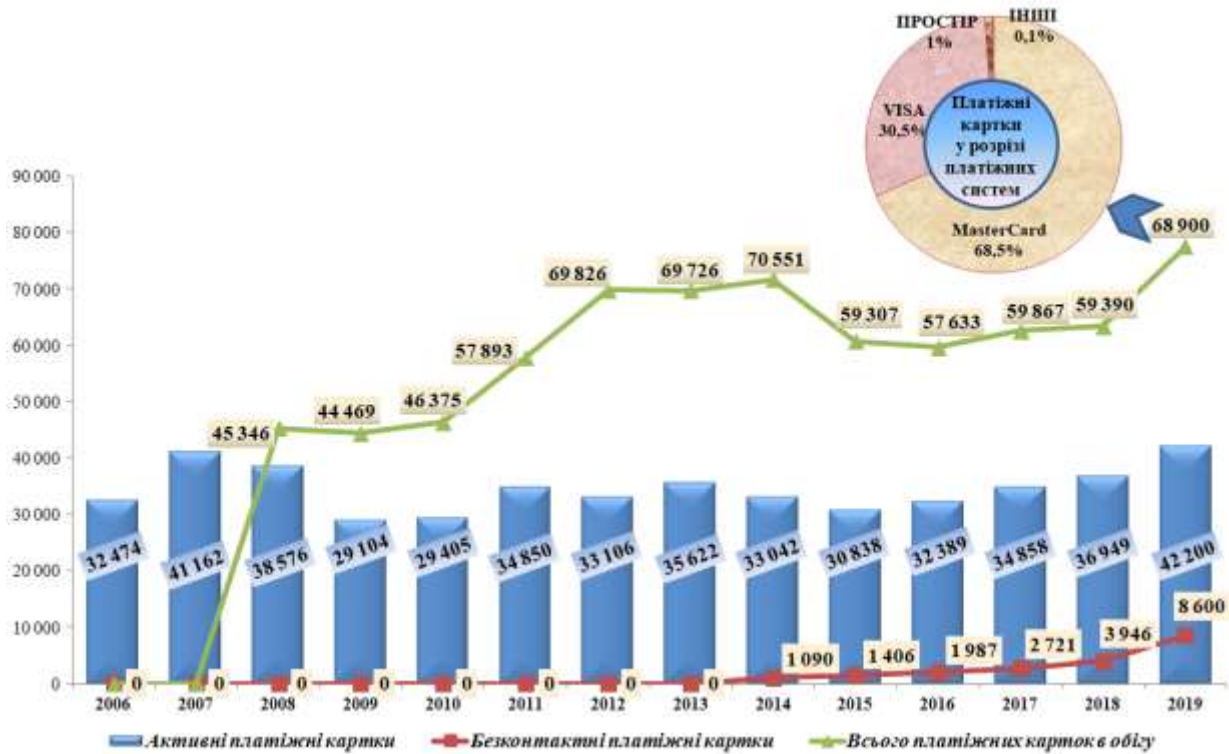

Рис. 1. Динаміка платіжних карток в Україні, тис. шт.
Примітка. Побудовано на основі даних джерела [2]

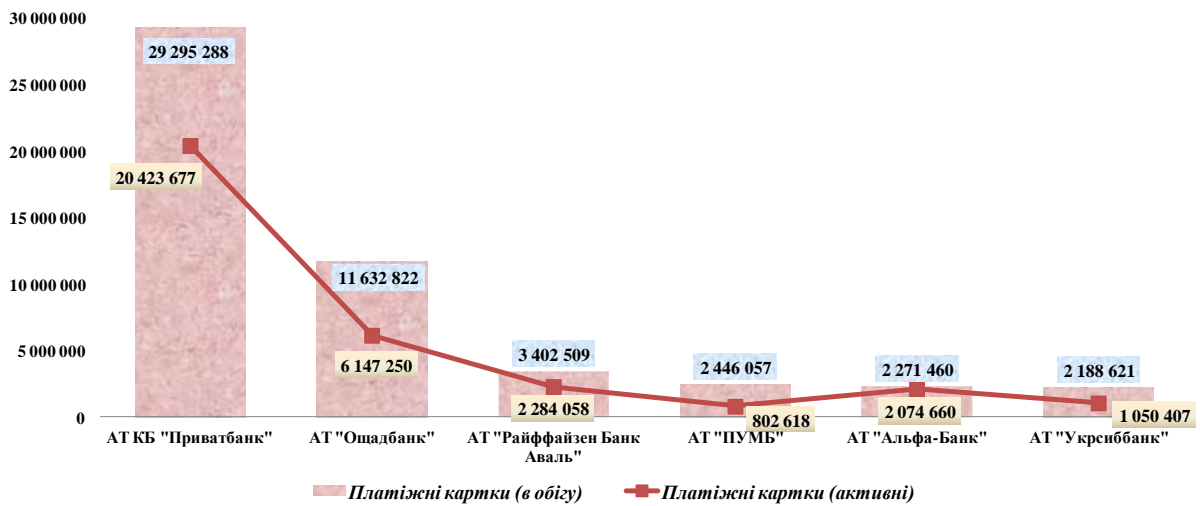

Рис. 2. Динаміка кількості емітованих карток у розрізі банківських установ на кінець 01.01.2019 року
Примітка. Побудовано на основі даних джерела [3]

У регіональному розрізі за кількістю активних платіжних карток лідерами є м. Київ (5,9 млн шт.) та Дніпропетровська область (4,4 млн шт.). Більше 2 млн шт. активних карток у Харківській (2,7 млн шт.), Львівській область (2,3 млн шт.), Київській (2,3 млн шт.) та Одеській (2,2 млн шт.) областях (рис. 3).

Рис. 3. Кількість (активних) платіжних карток за регіонами станом на 01.01.2019 р.
Примітка. Побудовано на основі даних джерела [4]

Пандемія та карантин у 2020 році однозначно пришвидшили зростання безготівкових розрахунків. Але аналізуючи 2002–2019 роки можемо сказати, що ринок платіжних карток показав стабільне зростання як кількості, так і обсягів безготівкових розрахунків. У 2014 році кількість безготівкових розрахунків (56 %) почали переважати над операціями з отримання готівки (44 %). На 01.01.2020 року кількість здійснених операцій становили 5,1 млрд. Кількість безготівкових операцій становила 4,2 млрд (82 % від усіх операцій), отримання готівки 890 млн. (18 %), що говорить про перевагу у держателів платіжних карток здійснювати безготівкові операції за товари та послуги за допомогою платіжних карток а не отримувати готівку і нею розраховуватись (рис. 4).

Обсяг безготівкових операцій використовуючи платіжні картки на 01.01.2020 року, показує позитивну динаміку збільшення частки безготівкових платежів що досягла 50% та зменшення отримання готівки що теж становить 50% (рис. 5). За останні 5 років сума операцій безготівкових розрахунків картками зросла на 25%, а частка суми операцій отримання готівки з використанням платіжних карток зменшилась на 25%, що показує прагнення України не відставати від світової тенденції щодо розвитку безготівкових розрахунків.

Наведений на рис. 6 розподіл кількості безготівкових розрахунків за видами операцій показує, що у 2019 році найбільша кількість операцій була здійснена з використанням платіжних терміналів торговельної мережі – 2133 млн шт., що становить 51% від усієї кількості операцій.

Операції з переказу коштів з картки на банківський рахунок (767 млн шт.) та операції з оплати товарів та послуг в мережі Інтернет (728 млн шт.) становлять по 18 %. Найменшу кількість та частку займають операції здійснені за допомогою пристроїв самообслуговування 2 % або 66 млн шт.

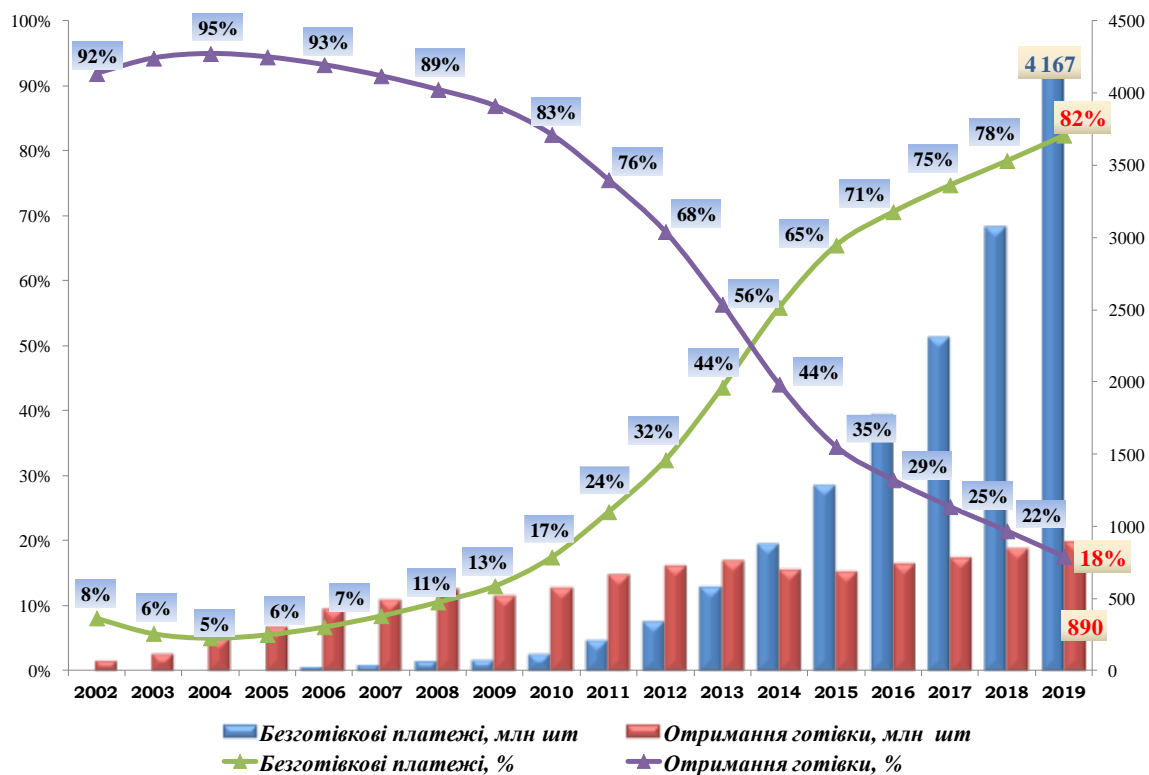

Рис. 4. Динаміка кількості безготівкових операцій з використанням платіжних карток

Примітка. Побудовано на основі даних джерела [5]

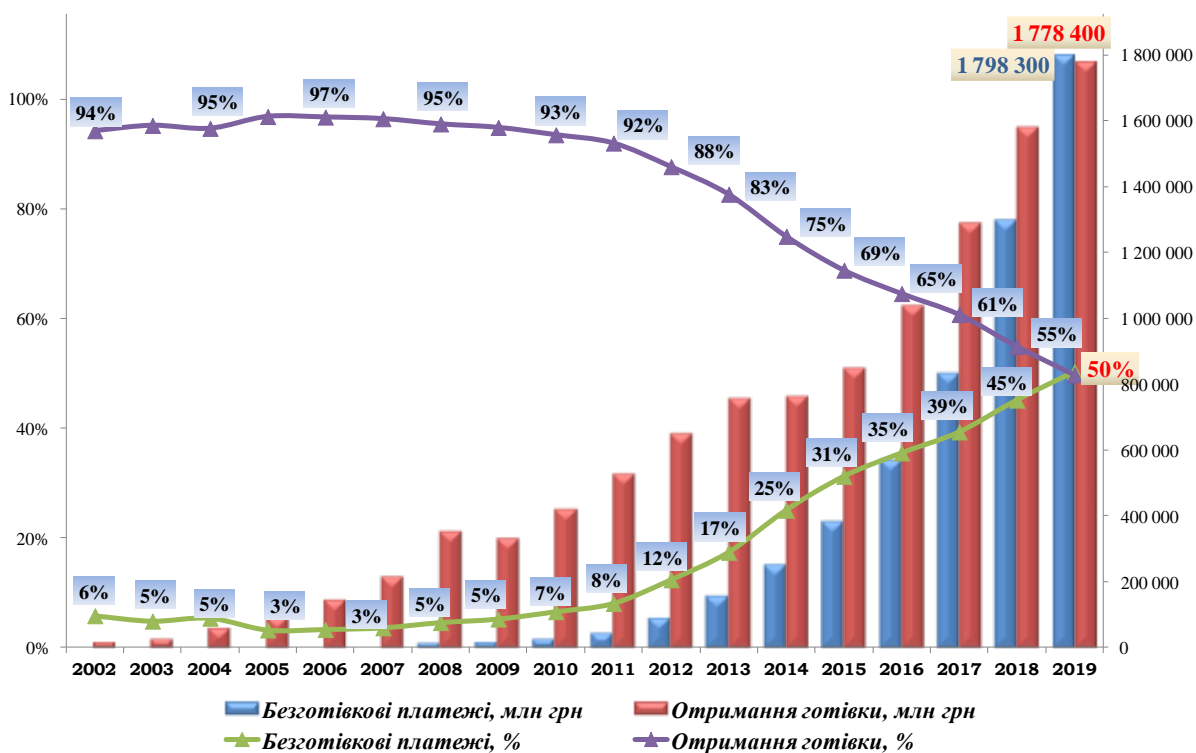

Рис. 5. Динаміка обсягу безготівкових операцій з використанням платіжних карток

Примітка. Побудовано на основі даних джерела [5]

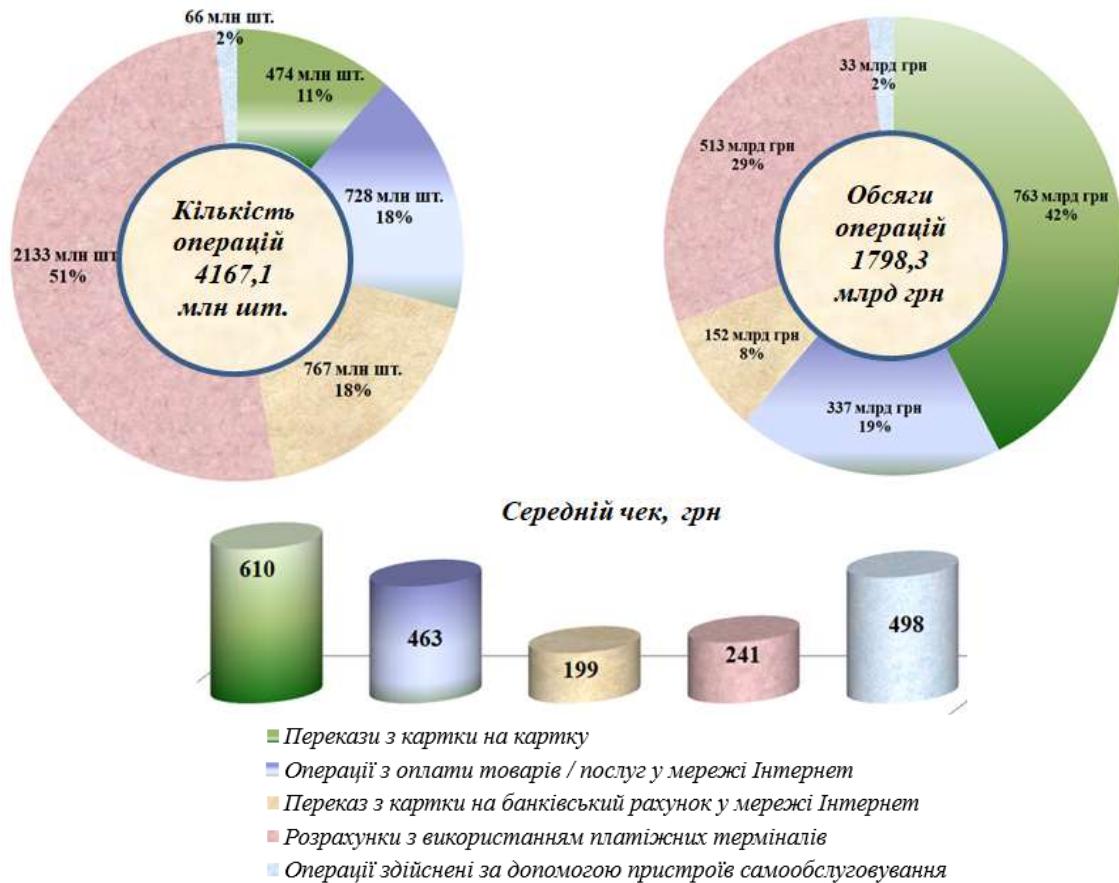

Рис. 6. Розподіл безготівкових розрахунків за видами операцій з використанням платіжних карток за 2019 рік

Примітка. Побудовано на основі даних джерела [6]

Щодо обсягу безготівкових операцій, то перекази з картки на картку склали найбільшу частку (42 %) від усієї суми операцій що рівна 763 млрд грн, а середній чек здійснених операцій становив 610 грн. 29 % (513 млрд грн) склали розрахунки з використанням платіжних терміналів, а найменшу частку – 2 % знову ж таки операції здійснені за допомогою пристроїв самообслуговування (33 млрд грн), середній чек яких становив 498 грн.

За останні роки мережа платіжної інфраструктури для здійснення безготівкових розрахунків показує активне зростання і на 01.01.2020 нараховано 333,8 тис. шт. торговельних POS-терміналів що більше майже на 20% від попереднього 2018 року. Важливо зазначити, що частку у 90,5% становлять безконтактні POS-термінали, які дають можливість здійснювати безконтактну оплату. Також зросла кількість суб'єктів господарювання, які приймають платіжні картки до оплати у 2019 році на 15,1% що становить 240,2 тис. шт. (рис. 7).

Саме зростання мережі платіжної інфраструктури та розвиток сучасних технологій є одними із вагомих серед чинників, що впливають на розвиток безготівкових розрахунків. Завдяки співпраці національної платіжної системи (НПС) «ПРОСТІР» та міжнародної платіжної системи UnionPay у грудні 2020 року на українському ринку з'явилася перша кобейджингова платіжна картка «ПРОСТІР – UnionPay International», яка поєднала в собі технології двох платіжних систем та їх переваги, де першим банком-партнером у цьому проєкті став АБ «Укргазбанк». Для НПС – це суттєве розширення мережі приймання карток ПРОСТІР, користувачі якої можуть розраховуватись не тільки в межах України в понад 350 тис. торговельних POS-терміналах (98% терміналів підключено до НПС «ПРОСТІР») але й у 178 країнах світу, у тому числі на території Китаю (понад 27 млн

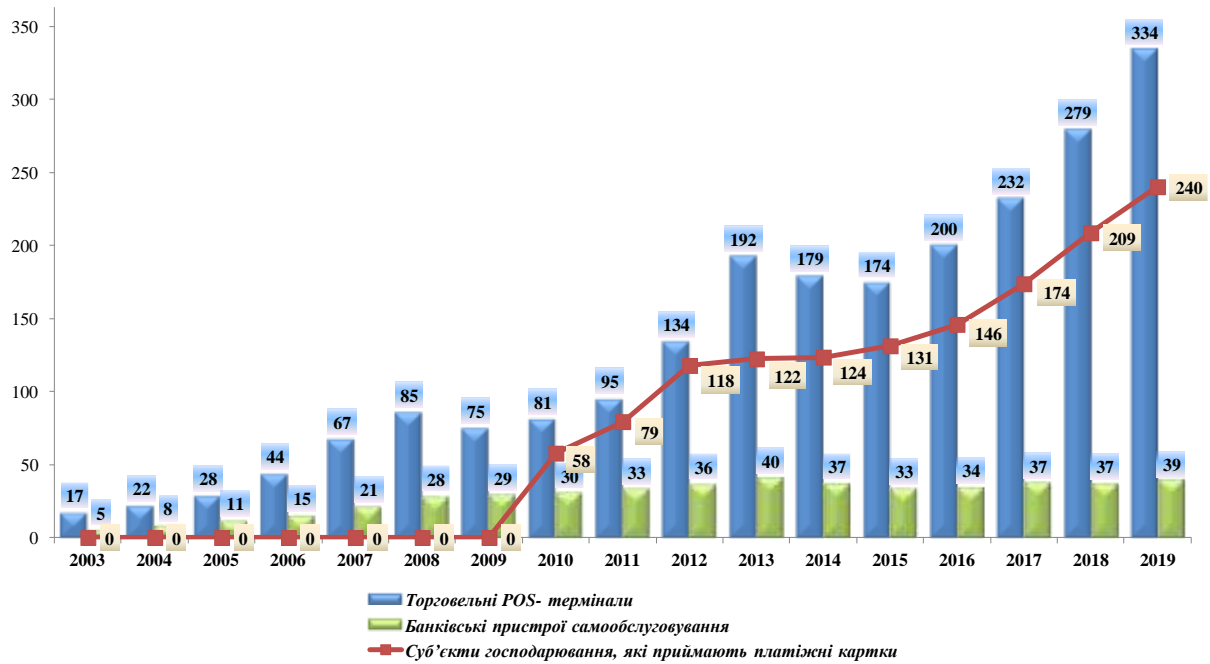

Рис. 7. Динаміка кількості платіжних пристроїв, тис. шт.
Примітка. Побудовано на основі даних джерела [7]

точок продажу та 1,1 млн банкоматів), де платіжні картки інших платіжних систем не приймаються до оплати. Також це стосується зняття готівки та здійснення розрахунків в Інтернет а також акцій та знижок.

Випуск кобейджингових карток українськими банками буде вигідним можливістю оптимізувати витрати за рахунок дешевого обслуговування, оскільки усі операції на території України обробляються за тарифами і правилами національної платіжної системи «ПРОСТІР».

Міжнародна платіжна система UnionPay є лідером емісії платіжних карток у світі (емітовано майже 8 млрд карток, в тому числі за межами Китаю майже 130 млн карток, понад 2,9 млн банкоматів, а також 52 млн торговців, з них майже 29 млн за межами Китаю). Україна є 178-ю країною у світі, в якій стало доступним використання картки міжнародної платіжної системи UnionPay, яка надає можливість оплатити товари і послуги, знімати готівку в партнерстві з понад 2300 фінансових інститутів у всьому світі. На сьогоднішній день платіжна картка UnionPay забезпечує безпечні та якісні транскордонні платіжні послуги для власників карток, клієнтська база яких є найбільшою у світі та емісія яких відбувається у 61 країні.

Розширення безконтактної платіжної інфраструктури зумовлена впровадженням інноваційних технологій, що є ще одним чинником впливу щодо зростання безготівкових розрахунків. Такі інноваційні сервіси, як системи Google Pay (з 1 листопада 2017 року) та системи Apple Pay (17 травня 2018 року) дали змогу своїм клієнтам прив'язувати банківські рахунки у системі та розраховуватися телефоном або smart-годинником з вбудованою системою NFC, що збільшило кількість здійснених операцій за рахунок NFC-транзакцій. Від 24 липня 2018 року запрацював сервіс безконтактних платежів Garmin Pay, який функціонує за допомогою розумних годинників Garmin, що дозволяє сплачувати за товари одним рухом руки (прикладуючи годинник до терміналу, що є зручним особливо для людей які подорожують та спортсменів). На рис. 8 представлено структуру безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів у 2019 році.

Рис. 8. Структура безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів у 2019 році

Примітка. Побудовано на основі даних джерела [8]

Ще однією з новацій, що дає змогу залучити користувачів платіжних карток до безготівкових розрахунків, є система cashback (повернення готівки) – повернення частини вартості покупки на особистий карттрахунок покупця, яка була впроваджена в Україні ще у 2015 році. І завдяки пропозицій банків щодо послуг з кеш-беку в різних його проявах прискорюють безготівкову форму розрахунку до сьогодні.

Висновки. Тенденції останніх років свідчать про значні темпи приросту як кількості, так і обсягу операцій з використанням безготівкових розрахунків, які є сьогодні зручними, швидкими та безпечними, що є вагомими чинниками для їх поширення. Зручність та простота використання платіжних засобів – є вагомим чинником, що впливає на розвиток безготівкових розрахунків, хоча й вимагає знань щодо володіння технологіями їх використанні. Безумовно, що розрахунок готівкою не вимагає додаткових знань, так як кожна людина вважає такий розрахунок само собою зрозумілим. Однак сьогодні не тільки молодь володіє знаннями використання платіжних карток чи смартфона але й люди похилого віку, які активно освоюють Інтернет та онлайн-платежі. Щодо суб'єктів господарювання, то деякі з них практично вже повністю обходяться безготівковими розрахунками і відмовляються від готівки, що дозволяє підвищити швидкість здійснення розрахункових операцій та зменшити витрати праці на облікові операції. Зручність розрахунків в мережі Інтернет є також одним з найважливіших чинників, який змушує покупців і продавців робити вибір на користь використання безготівкової системи оплати. Також важливим чинником платіжної картки є її універсальність у розвитку безготівкових розрахунків, так як обов'язковість прийняття картки до оплати різними учасниками і розгорнутий сервіс на будь-якій території, сприятимуть більшому поширенню у використанні.

Тому, усі перераховані чинники та належна увага до розвитку сучасних інноваційних технологій та платіжних продуктів у сфері безготівкових розрахунків прискорить зростання безготівкових операцій та зменшення готівкових. І як би не було прикро, але соціальна дистанція та віддалена робота що спричинена пандемією та карантинном мінімізувала використання готівки, адже саме в кризових ситуаціях інновації породжують інновації та збільшують можливості виходу із ситуації кризи.

Список використаних джерел:

1. Пігулка для економіки: як cashless впливає на фінансове здоров'я України. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/projects/projects-20201116131245/interkassa/5f7f2005862ab/>
2. Ринок платіжних карток, 2019 рік (bank.gov.ua) URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
3. Види електронних платіжних засобів, які емітовані українськими банками URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
4. Дані в регіональному розрізі щодо кількості електронних платіжних засобів та інфраструктури їх обслуговування URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
5. Сума та кількість операцій з використанням електронних платіжних засобів, емітованих українськими банками URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
6. Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток, 2019 рік URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platijnih-kartok-2019-rik>
7. Загальні дані про кількість клієнтів, електронних платіжних засобів та платіжних пристроїв URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
8. Безготівкових розрахунків з використанням платіжних терміналів у 2019 році URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivaye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv>

References

1. The economic pill: how cashless affects Ukraine's financial health. URL: <https://www.altogether.com.ua/rus/projects/projects-20201116131245/interkassa/5f7f2005862ab/>
2. Payment cards market, 2019 (bank.gov.ua) URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
3. Types of electronic means of payment issued by Ukrainian banks URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
4. Data in the regional context on the number of electronic means of payment and the infrastructure of their service URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
5. The amount and number of transactions using electronic means of payment issued by Ukrainian banks URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
6. Distribution of non-cash transactions using payment cards, 2019 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozpodil-bezgotivkovih-operatsiy-z-vikoristannyam-platijskih-kartok-2019-rik>
7. General data on the number of customers, electronic means of payment and payment devices URL: https://old.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=79219
8. Cashless payments using payment terminals in 2019 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rozvitok-bezgotivkovih-rozrahunkiv-pozitivno-vplivaye-na-finansovi-zvichki-ukrayintsiv>

Дата подання публікації 07.02.2021 р